

ОД ВИШЕГРАДА КА РОМАНИЈИ

Последњих дана марта 37. дивизија је добила задатак да што пре овлада делом комуникације од Соколца до Мокрог.

Од 27. до 31. марта сва четири батаљона 3. пролетерске бригаде водили су врло тешке борбе против непријатеља на просторији Шип—Витез—Подвиг—Горовићи—Немаловићи—Калоћери—Јеловци—Крље—Сјетлина—Стамболчић. Те положаје бранили су око 4.000 добро наоружаних Немаца, усташа, италијанских фашиста и Черкеза. Непријатељ се у току 28. и 29. марта врло упорно бранио. Нарочито је грчевито бранио упоришта у Стамболићу, Палама, Мокром и Соколцу. Уз снажну подршку артиљерије и два оклопна воза, успео је да врати изгубљене положаје и одбаци наше јединице на одсеку Пале—Стамболчић, али не и на одсеку Соколац—Мокро.

У овим борбама непријатељ је имао 250—300 војника избачених из строја (јер је трпео губитке и на комуникацији, а не само на положајима Пале—Горовићи и Љубогоште—Соколац). Губици 3. бригаде: 40 избачених из строја.²⁵³

Четврта санџачка бригада је наставила покрет за непријатељем који се, после ослобођења Горажда, повлачио комуникацијом Горажде—Јабука—Месићи и комуникацијом Устипрача—Рогатица. Њен 4. батаљон је био усмерен у борбу за ослобођење села Месића, а 2,

253 Архив ВИИ, кут. 1254, бр. рег. 7/3.

3. и 5. су добили задатак да од непријатеља очисте село Просјечено и село Замегрес и да потом наста^е гоњења дуж комуникације Горажде—Рогатица.²⁵⁴ Међутим, непријатељ је без борбе напустио Рогатицу 8. марта, али је зато оставио миниране све прилазе граду и празне куће употребљавајући и mine изненађења од којих је погинуло или рањено неколико наших бораца. У току истог дана 2. батаљон је посео положаје у рејону села Сељани, 3. батаљон у селу Подкалдрми, 4. батаљон у рејону село Погледала—село Подпећ—село Златни До, 5. батаљон је, мобилишући људе из околних села, поправљао пут Реновица—Сјетлина.²⁵⁵

У току 10. марта 1945. године бригада је померила своје батаљоне: 3. батаљон је извршио покрет ка селу Боговићи са задатком да затвори правац од Соколца ка Романији и Палама, 4. батаљон је пошао у рејон села Газије, а 5. на положаје код села Брезје, док је 2. батаљон остао у рејону села Сељана.

После завршеног размештаја батаљона на новим положајима, у току 14. марта, 3. батаљон је извршио напад на непријатеља који се налазио на комуникацији Соколац—Сарајево. Напад је изведен заједно са деловима 27. дивизије 3. корпуса. Тада је непријатељ имао око 70 погинулих и рањених. Трећи батаљон је имао 2 погинула и 10 рањених.²⁵⁶

Следећих дана 4. бригада је посела положаје лево од комуникације Сјетлина—Пале, укључујући и саму комуникацију, јер се 3. пролетерска бригада рокирала удесно од ове комуникације. Распоред 4. бригаде 17. марта 1945. године био је следећи: 2. батаљон у рејону села Сјетлине, 3. батаљон у селу Боговићима, 4. у селу Газиводама, 5. батаљон је остао на ранијим положајима и завршавао оправку пута. Батаљони бригаде су се тако распоредили да би се припремали за напад на добро утврђене непријатељеве положаје Стамболчић—Пале.²⁵⁷

254 Архив ВИИ, кут. 1255, рег. бр. /3 (Заповест штаба 4. бригаде).

255 Архив ВИИ, кут. 1255, рег. бр. 6-1/13.

256 Исто, рег. бр. 7/13.

257 Исто.

Водећи даноноћне борбе до 17. марта, бригада је достигла линију добро организованих и утврђених непријатељских положаја на Внтезу, Подвитезу и Бистрици и даље дуж комуникације до Требевића.

У току 18. марта 1945. непријатељ је извршио противнапад и пробио положаје 2. ударног корпуса на сектору Иван-седло—Игман и избио до Трнова. Услед такве ситуације штабу 4. бригаде је наређено да поседне нове положаје: 2. батаљон у рејону села Газиводе, 3. батаљон у селу Каменићи, 4. батаљон код села Врхпрача и 5. батаљон у рејону села Боговићи. Бригада је имала задатак да затвори правце од Јахорине и Стамболчића.²⁵⁸

Услед наглих промена ситуације на положајима око Сарајева, а нарочито на правцу Иван-седло—Игман—Јахорина, мењали су се и положаји наших јединица. Већ 19. марта 2. батаљон 4. бригаде посео је нове положаје у рејону села Бистрице, 3. батаљон у селу Каменици, 4. батаљон у рејону села Боровац и 5. батаљон у рејону Врхпрача. Са тих положаја је вршено непрекидно извиђање непријатељевог борбеног поретка, као и остале припреме за напад на Пале и добро утврђене положаје око тог насељеног места. Лево од 4. бригаде налазиле су се јединице 3. ударне дивизије које су, заједно са деловима 4. бригаде, спречавале честе покушаје непријатеља да инфилтрира своје мање групе у међупросторе наших јединица.²⁵⁹

Наредних дана, до 24. марта, на положајима 4. бригаде није било значајнијих промена, иако су поједини батаљони нападали непријатеља или су се бранили. Други и 4. батаљон напали су 21. марта непријатеља у селу Бистрици и заузели је. После тога тај батаљон је напао непријатеља у селу Тврдинићи и Кобиљој глави садејствујући тако 9. црногорској бригади која је у исто време изводила напад на овом сектору. Батаљон је заузео Кобиљу главу. У борби за ове положаје непри-

258 Архив ВИИ, кут. 1255/ф, рег. бр. 8/13.

259 Исто, рег. бр. 9/13/ф.

јатељ је претрпео губитке од 20 погинулих и 30 рањених док је 4. батаљон имао 6 рањених.²⁰⁰

У истом времену, у току марта 1945. године, 5. санџачка бригада је нападала правцем Вишеград—Хан-Пијесак—Соколац, на десном крилу 37. дивизије. У жестоким борбама нанела је велике губитке немачким јединицама и потиснула их у правцу Сарајева.

У даноноћним борбама, после форсирања Дрине, јединице 5. санџачке бригаде су 2. марта у 22.00 часова извршиле снажан напад на непријатељеве положаје Модре—Перчин, где је непријатељ био добро утврђен. На тим положајима вођене су врло јаке борбе непуна два дана. Батаљони 5. бригаде су успели да окруже Немце, али је непријатељ, коме је пристигло појачање, по цену великих жртава од 170 погинулих успео да се пробије из окружења. Наши губици су били такође велики: 17 погинулих и 40 рањених.

Настављајући борбе 7. марта 1945, јединице 5. бригаде су достигле положаје на просторији Поздерчић—Буровићи—Жепа—Бранковићи—Осово. Непријатељ се налазио у Сокоцу. Лево од 5. била је 4. бригада, а десно јединице 27. дивизије.²⁶¹

До 10. марта бригада је стигла на просторију Жепа—Барник—Маџари—Селиште—Каленићи, а непријатељ се налазио на положајима Соколац—Подроманија—Мокро—Пале. После тродневних борби бригада је 13. марта стигла на положаје Точионик—Барник—Грдићи—Јасике—Берг—Думанићи—Бећи—Орзеквићи—Понор.²⁶² Јединице 5. бригаде су се ту задржале 19. марта, када су непријатељеви положаји били на линији Позеовци—Подроманија—Касарна—Плијеж—Велика Градина—Караула—Чавче Поље—Романија—СТИЈЕНА.²⁶³ Док се непријатељ налазио на тим положајима, јединице 5. бригаде су се помериле на нове положаје: Враголово—Јасике—Врлазје—Брезје—Озерко-

260 Архив ВИИ, кут. 1255, рег бр. 6-2/13, 46-2/2 Ф; кут. 1254/Ф, рег бр. 10-13.

261 ВИИ, кут. 1255, рег бр. 53/16; рег бр. 1-51/16.

262 ВИИ, к 1255, рег бо. 1-54/16.

263 Исто, рег бр. 1-56/16.

вићи—Мишовићи—Подлозник—Реновица, где су остале све до 28. марта. После тога 5. бригада се померила на нове положаје: Реновица—Гајеви—Загајеви—Сочице—Врлозје—Озерковићи—Мишовићи—Подлозник—Реновица. Са тих положаја штаб бригаде је организовао интензивно извиђање у правцу Црни врх—Мрвићи—Подроманија—Караула—Расолина—Романија.

Од 25. марта лево од 5. бригаде налазила се 3. пролетерска бригада, која се према наређењу штаба 37. дивизије рокирала ка левом крилу 5. бригаде.

Од 20. марта немачке и усташке снаге су се налазиле испред 5. бригаде на положајима: Црни врх—Градина—Плијеж—Касарна код Соколца—Пуховац—Дикаљи—Караула—Расолина—Голо брдо—Мокро и даље према Сарајеву. Непријатељ је био доста јак, имао је добро наоружање, али морал није био онакав какав је био у почетку рата.

У току 28. марта 1945. штаб 5. бригаде је добио наређење од штаба 37. дивизије да нападне непријатеља на положајима Голо брдо—Расолина—Караула—Подроманија.

Напад је почео у 04.00. Први батаљон, у садејству са 16. муслиманском бригадом, нападао је на Голо брдо и Расолину, 2. батаљон нападао је Караулу, 3. батаљон на Црни врх.

Први и 2. батаљон успели су да овладају Голим брдом, Расолином, Караулом и пресекли комуникацију на Караули. Трећи батаљон није успео да овлада црним врхом. Непријатељ се са Голог брда, Расолине и Карауле повукао на Чавче Поље, Лисину, Дикаље и Мрвиће, одакле је давао жилав отпор. Борба се водила у току целог дана. Непријатељ је вршио противнападе да би повратио изгубљене положаје, али су их наши батаљони успешно одбијали и задржали се на својим положајима.

Двадесет деветог марта настављена је борба са истом жестином и вођена је до краја дана. У току борби које су водили у та два дана батаљони 5. бригаде претрпели су велике губитке — 38 погинулих и 68 рањених. Непријатељ је исто тако имао доста велике губитке — око 100 погинулих и рањених.

После тих дводневних врло тешких борби јединице 5. бригаде су се задржале на полазним положајима и ту сачекале наређење за напад за ослобођење Сарајева.

*

После ослобођења Горажда, Вишеграда и Рогатице јединице 37. дивизије наставиле су тешке борбе у правцу Сарајева, али опет преко врло добро утврђених непријатељевих положаја. Тих дана 3. пролетерску и 4. санџачку бригаду подржавао је дивизион брдске артиљерије 37. дивизије. Нешто касније, у борбама пред Витезом, дивизија је ојачана и једним одељењем хаубица из дивизиона 2. корпуса, који је добро послужио у борбама око Пала и Сарајева.

Партијско-политички рад у јединицама, као и најелементарнија војна обука нових бораца није престала. Радило се и на положајима, чак и у дубоком снегу.

Док су јединице 37. дивизије продирале ка Сарајеву, у ослобођеном Горажду одржана је 13. марта 1945. партијска конференција 37. дивизије. На њој је учествовало 160 делегата. Анализиран је дотадашњи рад, стање у партијској организацији, а расправљало се и о другим питањима. Посебно је подробно анализирано обучавање и идеолошко уздизање нових бораца. Разуме се, на крају конференције комунистима и скојевцима су постављени нови задаци при чему је рад са новим борцима опет био међу примарним задацима. Изабрани су делегати за Оснивачки конгрес КП Србије који је одржан маја 1945. На конференцији је одато признање јединицама 37. дивизије за успехе у протеклим борбама.

Десет дана након те конференције у Реновици је одржано војно-политичко саветовање команданата, политичких комесара и помоћника политичких комесара бригада и чланова штаба 37. дивизије. Том скупу је присуствовао и политички комесар 2. ударног корпуса, пуковник Војин Николић. На саветовању су разматрана сва питања која су се односила на задатке 37. дивизије у вези с предстојећим нападом за ослобођење

Сарајева. На крају саветовања политички комесар 2. ударног корпуса одао је признање борцима и командном кадру 37. дивизије за испољене борбене квалитете и за изванредно политичко држање њених бораца и старшина, како на терену, тако и у јединицама.

У сагласности са закључцима партијске конференције и војно-политичког саветовања штаб 37. дивизије издао је наређење које је више личило на упутство штабовима бригада. У њему се указивало на то какво треба да буде понашање бораца и старшина када се јединице нађу у Сарајеву. Поред осталих упозорења, у њему је стајало да борци и старешине при ослобађању треба да се чувају од мина изненађења којима је непријатељ највероватније минирао све прилазе, улице и поједине објекте у граду. Даље је наглашено да се борци чувају од затрованих животних намирница и да не чине поступке који би могли негативно утицати на људе у граду.²⁶⁴

264 Архив ВИИ, кут. 1255, рег. бр. 1-9 (Наредба штаба 37. ударне Дг.виз^аје од 22. марта 1945. године).